МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ М. П. ДРАГОМАНОВА

ОТРЕШКО Володимир Сергійович

УДК 141.7:316.422(477)(043.3)

ГУМАНІТАРНА СТРАТЕГІЯ ІННОВАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ УКРАЇНСЬКОГО СОЦІУМУ

09.00.03 – соціальна філософія та філософія історії

Автореферат

дисертації на здобуття наукового ступеня

доктора філософських наук

Київ – 2015

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана на кафедрі соціальної філософії та філософії освіти Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова Міністерства освіти і науки України.

Науковий консультант – доктор політичних наук, професор, заслужений діяч науки і техніки України **Дмитренко Микола Андрійович,** Інститут Служби зовнішньої розвідки України, проректор з наукової роботи.

Офіційні опоненти: доктор філософських наук, професор, заслужений діяч науки і техніки України **Степико Михайло Тимофійович**, Національний інститут стратегічних досліджень при Президентові України, головний науковий співробітник відділу гуманітарної політики;

доктор філософських наук, старший науковий співробітник **Самчук Зореслав Федорович**, Інститут вищої освіти НАПН України, завідувач відділу якості вищої освіти;

доктор філософських наук, професор **Богданов Володимир Семенович,** Національний університет «Одеська юридична академія», декан Черкаського факультету.

Захист відбудеться 29 квітня 2015 року о 12^{00} годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 26.053.16 Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова за адресою: 01601, м. Київ-30, вул. Пирогова, 9.

З дисертацією можна ознайомитись у науковій бібліотеці Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова за адресою: 01601, м. Київ-30, вул. Пирогова, 9.

Автореферат розісланий 27 березня 2015 року.

Вчений секретар
спеціалізованої вченої ради О. П. Кивлюк

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність дослідження. Дослідження сутності та пріоритетів гуманітарної стратегії розвитку держави належить до найбільш актуальних завдань сучасного вітчизняного суспільствознавства. І це зрозуміло. Гуманітарна стратегія визначає філософську сутність державотворчих процесів, їх спрямованість, якість людського розвитку суспільства. Невизначеність у гуманітарній стратегії може призвести до серйозних суспільних збочень. І навпаки – визначеність, відкритість, прозорість гуманітарної стратегії, заснованої на принципах людинотворчості, миролюбства, добра і справедливості, забезпечує стабільність суспільного розвитку, викликає довіру до держави власних громадян, повагу до неї близьких і далеких сусідів.

Довгий час, перебуваючи у складі колишнього СРСР, Україна розвивалась в контексті вкрай ідеологізованої комуністичної доктрини. І хоча ряд положень останньої відповідали загальнолюдському розумінню сутності цивілізаційного процесу, все ж в своїй основі вона була далекою від реального життя. Тодішня гуманітарна стратегія більшою мірою мала пропагандистський характер, була відірваною від суспільного процесу, виконувала в основному маніпулятивну функцію. Дійсної консолідації суспільства вона не забезпечувала. Довіра основної маси населення до держави мала умовний характер. В суспільстві домінували подвійна мораль, «кухонна свобода» і позірна активність.

Звичайно, більшість людей базували своє життя на традиційних народних цінностях. В їх основі – шанобливе ставлення до людини праці, відповідальність перед суспільством і колективом, бережливість щодо землі, ресурсів і власності (суспільної, колективної, особистої) тощо. Однак, загальний «дух епохи» – експропріації, націоналізації, колективізації – суттєво підточував їх коріння, спонукав до зневіри і лукавства. Спроби держави засобами ідеології та пропаганди виховання «нової людини», її культури та моралі особливо помітного успіху не мали.

Нова епоха несе з собою новий дух часу, нові пріоритети і цінності. Проголошення незалежності України потребувало повернення до традиційної народної культури і моралі. А це, в свою чергу, вимагало утвердження нової гуманітарної стратегії, яка б забезпечили розвиток людини і суспільства у парадигмі людських цінностей, у єдності національного і цивілізаційного, з урахуванням історичного контексту життєдіяльності народу і його перспективи у царині суперечливого глобалізованого світу. Потреба формування гуманітарної стратегії розвитку суспільства поступово виокремилась як одна із центральних і невідкладних проблем українського державотворення.

Завдання її дослідження актуалізується і у зв’язку зі зміною типу прогресу, в який увійшло нині наше суспільство. Його природа і сутність

визначаються інноваційною складовою, де, як ніколи раніше, важливим є людський фактор – креативність, інтелект, творчість. Зрозуміло, ці якості мають бути спрямовані на людину і суспільство, на їх розвиток, а не на руйнацію. Гуманітарна складова прогресу у цьому контексті постає у якості своєрідного гаранта, який убезпечує його від збочень, перетворення інтелекту в демонічну силу історії. Її дослідження, знову ж таки, є завданням актуальним і невідкладним.

Стан наукової розробки теми. Постановка та перші дослідження проблеми гуманітарної стратегії розвитку України відносяться до періоду проголошення незалежності держави. Зрозуміло, ті чи інші ідеї (моделі, концепції) обговорювались і раніше, зокрема, у творах представників старшої когорти української інтелігенції, а також в роботах так званих дисидентів, які всупереч офіційній політиці розвитку царської Росії та СРСР (в межах яких існувала тодішня Україна) обстоювали ідею незалежності України, її майбутнього розвитку на засадах української національної ідеї. Слід враховувати й те, що в українській теоретичній і культурній традиції гуманітарна складова завше домінувала над економіко-політичними та політико-організаційними напрацюваннями вчених. Звернення до праць В .Винниченка, М. Грушевського, Д. Донцова, М. Драгоманова, П. Липинського, Д. Чижевського та ін. засвідчує постійний і неперервний пошук українських гуманітаріїв у царині духовності, моралі і культури, пріоритетів, на яких можна було б зводити Український дім – величний, культурний, людино-співрозмірний. Зрозуміло, ці пошуки мали історично обумовлений характер. Однак їх і сьогодні треба вивчати, залучати до сучасних конструктивних пошуків, включати в контекст нинішнього філософського гуманітарного дискурсу.

Те ж саме стосується й праць, підготовлених і виданих зарубіжними вченими. Серед них для нашого дослідження особливу цінність представляють праці таких науковців, політиків і діячів культури, як Х. Арендт, М. Вебер, З. Бжезинський, Р. Дарендорф, В. Зомбарт, Дж. Соррос. Особливу зацікавленість викликають розробки Н. Лумана («Соціальні системи»), У. Бека («Влада та її опоненти в епоху глобалізму»), Ю. Габермаса («Постметафізичне мислення»), Ч. Тейлора («Секулярна доба»), М. Фуко («Герменевтика суб’єкта») та ін. В них переосмислюються місце і роль людини і гуманітарних цінностей в нинішньому глобалізованому світі, який, хоча й «відірвався» від сучасної української дійсності, однак все ж таки може слугувати своєрідною моделлю, зразком, нормою нашого перспективного гуманітарного поступу.

В перші роки незалежного розвитку України в осмисленні і розв’язанні проблем гуманітарної стратегії розвитку держави і суспільства виокремились три відносно самостійні лінії: 1) формування гуманітарної стратегії за моделлю, що позитивно зарекомендувала себе в розвинених країнах Європи і світу; 2) розробка гуманітарної стратегії на основі збережених надбань української культури в діаспорі; 3) створення новітньої гуманітарної

доктрини, яка б враховувала перші два підходи і разом з тим, не зводилась би до їх механічного повторення чи суміщення, а органічно поєднувала б національні традиції і загальнолюдські підходи. Знамените Шевченкове кредо – «і чужому научайтесь, і свого не цурайтесь» – слугує своєрідною вказівкою, орієнтиром в царині вибору: Україна має враховувати все краще, що було у власній історії і культурі, вивчати і залучати гуманітарний досвід розвинених країн світу, здобутки діаспорного люду й разом з тим, сміливо вдивлятись у перспективу, формувати гуманітарну стратегію відповідно з викликами часу.

Серед вчених, які мають напрацювання у цій галузі наукового пізнання, слід назвати, насамперед, таких як В. Андрущенко, Б. Афанасьєв, В. Бабкін, О. Бабкіна, Є. Базовкін, В. Бебик, В. Баранівський, В. Білоус, В. Бондаренко, В. Буткевич, В. Бушанський, І. Варзар, К. Ващенко, В. Вергун, В. Воронкова, Л. Гайдуков, М. Головатий, Є. Головаха, О. Гомілко, Б. Гончар, В. Горбатенко, К. Грищенко, Л. Губерський, А. Гуменюк, О. Задорожній, В. Євтух, О. Єременко, О. Картунов, С. Квіт, В. Кіпень, М. Кляшторний, В. Копійка, А. Кормич, В. Кремень, І. Курас, Ю. Левенець, А. Лузан, А. Макаров, А. Макаров, В. Манжола, О. Мироненко, М. Михальченко, А. Місуно, І. Надольний, М. Ожеван, О. Онищенко, В. Пазенок, М. Пірен, Г. Постригань, Г. Почепцов, В. Ребкало, М. Рибачук, Н. Рижко, Ю. Римаренко, Ф. Рудич, С. Рябов, О. Скрипнюк, В. Смолій, І. Степаненко, Л. Тупчієнко, О. Удод, Ю. Шемшученко, Л. Шкляр, П. Шляхтун, А. Чередниченко, М. Цюрупа, В. Якушик та ін.

На особливу увагу заслуговують книги, видані українськими вченими в останні роки, зокрема: В. Кременя «Філософія національної ідеї» (2010), В. Андрущенка «Організоване суспільство» (2004), М. Михальченка «Українське суспільство: трансформація, модернізація чи лімітроф Європи?» (2001), М. Поповича «ХХ. Червоне століття» (2005), В. Кременя, Д. Табачника, В. Ткаченка «Україна: проблеми самоорганізації» (2003). В. Тарасенка, О. Іваненко «Проблема самоідентифікації українського суспільства (соціологічна парадигма)» (2004).

Заслуговують на вивчення плідні ідеї політико-культурологічного, просвітницько-публіцистичного плану щодо гуманітарної стратегії українського державотворення, запропоновані сучасними відомими політиками, державотворцями, діячами науки і культури, такими, як М. Амосов, І. Дзюба, І. Драч, Л. Костенко, Л. Лук’яненко, О. Мороз, Б. Олійник, І. Плющ, В. Чорновіл та ін.

На жаль, не зважаючи на солідні теоретичні напрацювання українських вчених останніх двох десятиліть, гуманітарна стратегія держави до цього часу не сформульована й на державному рівні не закріплена. До того ж, існує низка актуальних проблем, які ще не отримали належного теоретичного обґрунтування.

Серед питань, які потребують першочергового наукового опрацювання, на наш погляд, знаходяться: теоретико-методологічні засади дослідження

гуманітарної стратегії інноваційного розвитку держави і суспільства, розв'язання яких буде сприяти формуванню гуманітарного обличчя суспільства, утвердження пріоритетів, які б забезпечили зближення України з цивілізованими державами світу, співдружність і співпрацю з ними. Потребує предметного осмислення пріоритет людини як перший і основний пріоритет гуманітарної стратегії держави. Утвердження цього принципу забезпечить практичну реалізацію людиноцентризму українського суспільства. Сюди ж відноситься проблема праці як основи гуманітарної стратегії української держави. Подолання традиційного й новітнього відчуження праці й утвердження трудового способу життя ми розглядаємо як один з головних пріоритетів українського державотворення. Додаткового наукового аналізу потребує проблема місця і ролі інтелекту (науки, освіти і культури) у державотворчих процесах, мовна стратегія держави, екологічні пріоритети, здоров'я людини та формування здорового способу життя, становлення і функціонування громадянського суспільства, моральне самовизначення особистості, духовна свобода особистості. Враховуючи актуальність і недостатньо повну розробленість цієї проблематики, автор обрав її у якості предмета самостійного теоретичного аналізу.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дана робота пов'язана із темою дослідження кафедри соціальної філософії та філософії освіти Національного педагогічного університету імені М.П.Драгоманова «Філософські засади єдності гуманітарних, природничих і технічних завдань в освіті сучасного вчителя» (затверджено наказом Міністерства освіти і науки України № 732 від 27 жовтня 2006 року та рішенням Вченої ради Національного педагогічного університету імені М.П.Драгоманова (протокол № 5 від 22 грудня 2006 року). Тема дисертаційного дослідження затверджена Вченою радою Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова (протокол № 3 від 23 жовтня 2012 року).

Мета дослідження полягає в розкритті та аналізі основних принципів та напрямів гуманітарної стратегії інноваційного розвитку українського суспільства в період українського державотворення.

Досягнення поставленої мети потребує вирішення наступних дослідницьких **завдань:**

- уточнити оновлене бачення теоретико-методологічних проблем дослідження гуманітарної стратегії інноваційного розвитку суспільства;
- визначити сутність та пріоритети гуманітарної стратегії інноваційного розвитку в період українського державотворення;
- сформулювати основні завдання гуманітарної політики як головної складової сучасних державотворчих процесів;
- виокремити та вивчити пріоритет людини як першого і основного пріоритету українського державотворення, суперечності його реалізації в сучасному українському суспільстві та шляхи їх усунення;
- проаналізувати обставини та особливості утвердження пріоритету праці як основи суспільного розвитку та становлення особистості;

- визначити місце та роль пріоритетів розвитку інтелекту, освіти і культури, мовних пріоритетів та забезпечення здоров'я людини і суспільства;

- дослідити реалізацію провідних установок суспільного розвитку для забезпечення гуманітарної стратегії інноваційного розвитку українського соціуму (екобезпеку, громадянський пріоритет людини та моральне самовизначення особистості);

- виокремити проблеми самоорганізації громадян в Україні та їх вплив на державотворчі процеси, обгрунтувати необхідність налагодження конструктивного діалогу влади і громадянського суспільства.

Об'єкт дослідження – основні принципи та напрями розвитку українського соціуму (від проголошення незалежності до наших днів).

Предмет дослідження – гуманітарна стратегія інноваційного розвитку українського соціуму.

Методологічні основи дослідження зумовлені особливостями об'єкта та предмета дослідження, багатогранністю поняття гуманітарної стратегії та зовнішніх чинників її розгортання, а базуються на таких основних принципах наукового пізнання як об'єктивність, системність, історизм, практика. У якості основних методів дослідження застосовувались: 1) метод діалектики (у її сучасному прочитанні); 2) метод системного аналізу; 3) історичний метод та метод сходження від абстрактного до конкретного і навпаки; 4) порівняльний метод; 5) метод герменевтики та ін. Автор виходив із розуміння системної цілісності проблеми й намагався осмислити її шляхом застосування різноманітних методів та міжпредметного аналізу.

Наукова новизна дослідження полягає в системному аналізі головних пріоритетів та напрямів гуманітарної стратегії українського державотворення (від проголошення незалежності до наших днів).

В дисертації ***вперше***:

- визначені та проаналізовані теоретико-методологічні засади дослідження гуманітарної стратегії інноваційного розвитку українського суспільства й на цій основі – забезпечення обґрунтування її основних напрямів на найближче десятиріччя;

- визначена природа та сенс першого і основного пріоритету гуманітарного інноваційного розвитку – пріоритету людини як особистості, досліджено основні протиріччя його утвердження та шляхи їх вирішення; окреслено ресурси та можливості людиноцентристського розвитку України в контексті реалізації моделі сталого людського розвитку;

- обгрунтовані можливості та завдання утвердження трудових пріоритетів як основи суспільного розвитку, багатства, прогресу й разом з тим – духовно-морального розвитку людини як особистості;

уточнені положення щодо

- необхідності реалізації пріоритетів розвитку інтелекту, освіти, науки і культури як стратегічних ресурсів суспільного розвитку, гуманізації суспільних відносин та процесів, повернення інтелекту в процеси державотворення засобами розвитку освіти. Залучення молоді та студентів до

наукового пошуку та культури розглядається автором як ключове завдання гуманітарної стратегії інноваційного розвитку держави;

- органічного зв'язку мовної політики держави та її гуманітарного поступу. Автор стверджує, що кожна з держав, які утвердились як держави демократично-цивілізаційного поступу, піклуються про захист національної мови, мобілізують для її зміцнення і розвитку всі можливі ресурси. В Україні цей процес знаходиться у початковому стані. Суспільство пронизують гострі суперечки щодо мовної ситуації. Цілісної державної мовної політики ще не сформовано, а тому завдання її формування і вдосконалення є першочерговим і невідкладним;

- місця, ролі та значення реалізації пріоритетів здорового способу життя (здоров'я людини) та екологічної безпеки;

подальший розвиток отримали

- висновок щодо взаємозалежності гуманітарного розвитку суспільства та становлення (формування) громадянського суспільства. Останнє аналізується в дисертації як основне поле реалізації гуманітарних цінностей в контексті вирішення (розв'язання) протиріч, які розмивають фундаментальні устої громадянськості, занижують можливості розбудови громадянського суспільства, самореалізації особистості;

- положення про необхідність забезпечення умов для морального і духовного самовизначення особистості як провідної гуманітарної установки суспільного розвитку у напрямі звеличення свободи. Автором підкреслюється, що тоталітарне суспільство подібну установку не лише обмежувало, але й викорінювало. Проголошенням незалежності Україна заявила про повернення до цивілізаційних засад суспільного розвитку. Однією з підвалин такого розвитку є духовна свобода. І хоча в її царині ще існує низка протиріч та неузгодженостей, сьогодні можна сказати, що рівень духовної свободи у сучасній Україні не йде ні в яке порівняння з її минулим станом. Україна створила можливості реалізації духовної свободи, хоча, звичайно, їх міра і рівень все ще не відповідають нашим устремлінням і прагненням.

Теоретичне та практичне значення дисертації полягає в тому, що в ній системно і цілеспрямовано проаналізовані основні пріоритети та принципи реалізації гуманітарної стратегії інноваційного розвитку України (від проголошення незалежності до наших днів). У якості таких визначені – людиноцентризм (пріоритет людини), забезпечення трудового способу життя (пріоритет праці), підвищення екологічної безпеки та здоров'я людини і суспільства, духовно-морального самовизначення особистості та ін. Матеріали дисертації можуть бути використані в навчальному процесі з таких дисциплін, як філософія, політологія, культурологія. На їх основі може бути підготовлений спеціальний курс для студентів гуманітарних спеціальностей. Матеріали дослідження можуть слугувати теоретичним підґрунтям виховної роботи у вузі.

Особистий внесок здобувача. Дисертація є самостійним дослідженням. Всі результати і висновки отримані здобувачем самостійно.

Апробація дослідження. Основні теоретичні положення та висновки дисертаційного дослідження обговорювались на засіданні кафедри соціальної філософії та філософії освіти Національного педагогічного університету імені М .П. Драгоманова, на низці науково-теоретичних і науково-практичних конференцій, а саме: Восьмих юридичних читаннях «Правові проблеми взаємодії влади і громадянського суспільства» (Київ, 2012); V Міжнародному форумі «Простір гуманітарної комунікації» (Київ, 2012); Міжнародній науково-практичній конференції «Ціннісні орієнтації та світоглядні позиції людини у контексті сьогодення» (Київ, 2013); Всеукраїнському науково-методичному семінарі «Інноваційні технології в дошкільній освіті» (Київ, 2013); Звітно-науковій конференції викладачів університету «Єдність навчання і наукових досліджень – головний принцип університету» (Київ, 2013); Всеукраїнському науково-методичному семінарі «Інноваційні технології в дошкільній освіті України: «дитина в комп'ютерно-ігровому середовищі» (Київ, 2013); V Всеукраїнській науково-практичній конференції молодих вчених «Соціально-економічний розвиток держав: досвід та перспективи» (Київ, 2013); Міжнародній науковій конференції «Дев'яті юридичні читання: Політико-правова реформа в Україні: історія, сучасність, перспективи» (Київ, 2013); Міжнародній науково-практичній конференції «Суспільно-політичні та соціокультурні процеси в Україні» (Київ, 2013); Міжнародній науково-теоретичній конференції «Духовні цінності християнства в український культурі: віхи тисячоліть» (Київ, 2013); VI Міжнародній науково-практичній конференції «Педагогіка вищої школи: методологія, теорія, технології» (Київ –Ялта, 2013); VI Міжнародній науково-практичній конференції «Сучасне дошкілля: реалії та перспективи» (Київ, 2013); Міжнародній науково-практичній конференції «Освіта в системі українського державотворення та культури» (Київ, 2013); Міжнародній науково-практичній конференції «Освітня політика держави: філософія, методологія, практика» (Київ, 2013); II Міжнародній науково-практичній конференції «Управлінські компетенції викладача вищої школи» (Київ, 2014); III Всеукраїнських Морозівських педагогічних читаннях «Магістратура в освітньому просторі університету» (Київ, 2014); Міжнародній науковій конференції «Десяті юридичні читання: Юридична освіта і наука в Україні: традиції та новації» (Київ, 2014); Міжнародному освітньому конгресі, VI Всеукраїнській науково-практичній конференції молодих учених «Соціально-економічний розвиток держав: досвід і перспективи» (Київ, 2014).

Публікації. Основні положення дисертації відображено у авторській (одноосібній) монографії, 33 наукових статтях: 17 із них опубліковані у фахових виданнях України з філософських наук; 4 – в закордонних наукових виданнях, 1 – в науковому виданні України, включеному до міжнародної наукометричної бази, 11 – в інших наукових виданнях.

Структура дисертації та обсяг роботи зумовлені метою і завданнями дослідження. Дисертація складається із вступу, п'ятьох розділів (п'ятнадцяти підрозділів), висновків та списку використаних джерел (403 позиції). Загальний обсяг дисертації становить 425 сторінок, основна частина роботи – 381 сторінка.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У **Вступі** обґрунтовано актуальність теми, сформульовано мету, об'єкт і предмет дослідження, визначені дослідницькі завдання та наукова новизна, показані методологічні основи дослідження, теоретичне і практичне значення отриманих результатів, їх апробацію.

Перший розділ «Теоретико-методологічні засади дослідження гуманітарної стратегії інноваційного розвитку держави і суспільства» презентує сучасні підходи до вивчення природи і розгортання процесу державотворення та аналізу головних пріоритетів та напрямів гуманітарної стратегії українського державотворення.

У підрозділі 1.1. «Сутність поняття «державотворення» в сучасній філософській літературі» розглядається змістовне наповнення поняття «державотворення». Звертається увага на те, що дотепер так і не склалося загальноприйнятого визначення цього базового поняття і відповідно – єдиного розуміння як дефініції, так і процесу державотворення. Різниця в наявних підходах полягає, головним чином, у тому, що береться за визначальну «цеглинку» державотворення: становлення та функціонування держави чи її реформування, активний розвиток, творення або певний головний чинник, що впливає на процес державотворення.

Підкреслюється, що в Україні питання державотворення розроблялися переважно в інституціональному аспекті та здебільшого в предметному полі саме юридичної науки. Такий підхід виявляє дещо обмежений погляд на природу держави, і в цілому не виходить за межі дії норм права, способів формування і порядку діяльності адміністративних органів держави. Обґрунтовується визначення державотворення як соціально-філософської категорії, що позначає процес діяльності зі створення якісно нової держави. Особливістю державотворення як складного соціального утворення виступає те, що воно поєднує у собі і загальні риси діяльнісного явища в цілому, і суттєві характеристики таких феноменів, як практика й творчість. Зокрема, як різновид практичної діяльності, державотворення має соціоактивний, усвідомлений, цілепокладаючий, доцільний, почуттєво-предметний, матеріальний, перетворюючий характер. Крім того, такий процес соціально-перетворюючої діяльності є постійним і безперервним: виникнувши, держава змінюється, розвивається, що з необхідністю детермінує постійну діяльність з її перетворення і вдосконалення.

У підрозділі 1.2. «Особливості українського державотворення» розглядаються особливості українського державотворення які були закладені

в історично тривалому та складному процесі, пов'язаному з тим, що Україна як земля українського етногенезу є результатом політичного розвитку, в якому етнічна сторінка історії та її політична, тобто військова, дипломатична, економічна тощо складові не завжди збігаються. Наголошується, що наукове осмислення та визначення процесу українського державотворення ще триває. Автор виділяє етапи українського державотворення в історичній ретроспективі від часів Київської Русі до сучасного етапу проголошення незалежності в 1991 році. Головна особливість українського державотворення полягає у тому, що український народ, тривалий час перебуваючи в колоніальному становищі, практично втратив колишні демократичні інститути і традиції самоврядування, а тому змушений в розбудові своєї держави спиратися на реалії, успадковані від імперсько-тоталітарних структур, як в економіці, так і в політиці.

Отже, з точки зору як внутрішніх, так і зовнішніх факторів, сучасний етап розбудови держави в Україні розпочинався в несприятливих умовах і вимагав постановки нових завдань і напрямів в зміцненні процесу державотворення. Серед основних напрямів державотворчих процесів є формування власної моделі системи державного управління та консолідація української нації на основі нової державної ідеології з пошуком національної ідеї.

У підрозділі 1.3. «Формування гуманітарної політики як головної складової сучасних державотворчих процесів» осмислюється формування єдиного українського гуманітарного простору, як одного із стратегічних орієнтирів внутрішньої та зовнішньої політики України на сучасному етапі національного державотворення. Підкреслюється, що політику в гуманітарній сфері як вагомий інструмент національного державотворення, необхідно реалізовувати з урахуванням заглиблених у світоглядну систему домінуючих орієнтирів, поглядів, уявлень, настанов, які виявляють ставлення народу до основних естетичних цінностей. Детермінуючи відповідні потреби і мотивації, вони визначають характерні форми участі суб'єктів суспільних відносин у своїй діяльності та стають мотивуючим чинником при виборі відповідної мети і засобів її досягнення. Зазначаючи, що гуманітарність має цінність тільки у демократичному суспільстві, автором визначаються напрями демократизації політичної системи суспільства. В той же час підкреслюється історичне підґрунтя принципів українського державотворення саме демократичного ґатунку, роль зарубіжного досвіду в утвердженні змісту принципів українського державотворення, а також історичне підґрунтя гуманітарного розуміння держави.

Другий розділ «Пріоритет людини як перший і основний пріоритет гуманітарної стратегії держави» розкриває примат людини як необхідної умови українського державотворення. Досліджується поняття людини як індивіда та особистості, аналізуються основні соціально-філософські концепції людиноцентризму як умови розвитку суспільства, а також

з’ясовуються основні протиріччя реалізації принципу людиноцентризму у вітчизняному суспільстві та шляхи їх подолання.

У підрозділі 2.1. «Людина як предмет філософсько-антропологічних пошуків та історичні підходи до реалізації історичного призначення людини» розглядаються поняття людини як індивіда та особистості у творчості таких авторів як М. Шелер, Е. Фром, М. Бубер та Г. Арендт. Ці автори належать до різних філософських традицій, що дозволило уникнути однобічного розгляду проблеми, уможливлюючи при цьому її підсвічення з різних концептуальних перспектив. Підсумовуючи здійснені в даному пункті концептуальні огляди, зазначено, що людина в них постає як гармонійна єдність пориву природного начала та духу; це вільна істота, остаточна реалізація якої можлива лише за умови позитивної свободи. Водночас, неодмінною умовою людського буття є необхідність долучення до діалогу з Іншим. Саме ця діалогічна сутність дозволяє розглядати людину як політичну істоту, у внутрішню природу якої включено не лише необхідність спілкування, але і долученість до прийняття рішень, що визначають життя спільноти. Разом з тим, суспільне становище людини ніколи не було однозначним, трансформуючись відповідно до світоглядних особливостей конкретної історичної епохи. Дослідження цієї своєрідної філософсько-історичної топографії людини, себто уявлення про її роль в історії так, як воно мало місце в історичній ретроспективі, дозволяє прослідкувати своєрідний шлях становлення сучасного бачення людини як члена суспільства.

Підрозділ 2.2. «Людиноцентристська модель суспільства як соціально-філософська проблема» досліджує основні соціально-філософські концепції людиноцентризму, які розроблялись в зарубіжній літературі. Тут ми зупинились на творчості таких дослідників як Дж. Ролз, Ю. Габермас, а також П. Розанвалон. Кожен з цих авторів підходить до розгляду даної проблеми із своїх концептуальних засад, що дозволяє різнобічно дослідити проблему людиноцентризму як засновку суспільного розвитку.

Американський філософ Дж. Ролз визначає справедливість як умову реалізації природних прав людини і фундаментальний чинник стабільності системи суспільства, а також його самоорганізації.

Антропологічним тлом соціально-філософської концепції Ю. Габермаса є розуміння людини як діалогічної істоти, істинне розкриття сутнісних сил якої можливе лише в умовах справжньої комунікації. Не дивлячись на значну ідеалізацію означеного підходу, ідея необмеженої комунікативної спільноти є важливим засновком становлення громадянського суспільства. Однак її реалізація як утопічної цілі (в Мангаймовому сенсі терміну) суспільного розвитку залежить від рівня самосвідомості громадян та їхньої готовності брати участь у суспільному житті, а також нести реальну відповідальність за власні дії.

Концепція П. Розанвалона дозволяє вирішити проблему розбудови громадянського суспільства як важливої складової самоорганізації держави

через доповнення модерного легітимаційного механізму принципом наближеної легітимності як умови налагодження безперервної взаємодії уряду та громадянина. В такій моделі кожен громадянин є важливою інстанцією, що надає легітимаційні ресурси системі, долаючи, таким чином, опозицію системи та індивіда, вони виступають рівноправними чинниками розвитку суспільства.

У підрозділі 2.3. «Протиріччя людиноцентризму в Україні та шляхи їх подолання» аналізуються чинники, що стримують побудову держави на засадах людиноцентризму. Зазначається, що суперечності реалізації людиноцентризму як засади вітчизняного державотворення стосуються, фундаментальним чином, саме проблем світоглядного характеру, які своїм корінням сягають тривалого тоталітарного минулого країни. Вітчизняне суспільство переживає посттоталітарний синдром, подолання якого залежить від докорінного реформування сфери державного управління та судової влади, де зміни мають ґрунтуватись на ідеї природного права та сутнісної справедливості. Другим напрямом подолання посттоталітарного синдрому є необхідність реформування системи освіти на засадах діалогічного підходу, де основною ціллю є набуття учнем не лише комплексу знань та необхідних умінь та навичок, але і формування його як свідомої особистості, майбутнього активного та відповідального члена суспільства.

Економічні причини суперечностей людиноцентризму у вітчизняному державотворенні можуть бути вирішені також завдяки орієнтації на людину в господарській сфері, надання їй можливостей для розкриття власного потенціалу. Власне, такий підхід сьогодні лежить в основі концепції сталого розвитку.

Третій розділ «Праця як основа гуманітарної стратегії розбудови української держави» розкриває історичну і соціальну роль праці в становленні та розвитку людини та суспільства.

У підрозділі 3.1. «Основні класичні концепції щодо ролі праці у становленні та розвитку людини та суспільства» обґрунтовується необхідна роль праці для становлення гармонійного суспільства через осмислення різних філософських концептів. Розглядається творчість таких дослідників як Г. Сковорода, К. Маркс, Е. Дюркгейм та М. Вебер. Кожен з цих авторів підходить до розгляду даної проблеми із своїх концептуальних перспектив, що дозволяє різнобічно дослідити проблему.

Великим досягненням Г. Сковороди було те, що він відкинув середньовічну ідею про працю як кару за первородний гріх і розглянув її як внутрішню потребу людини, як, власне, спосіб її існування. Г. Сковорода, один із перших вчених Нового часу висунув ідею перетворення праці із засобу до життя на найпершу життєву потребу та найвищу насолоду (концепція сродної праці). Сенс людського буття він вбачав у праці, а справжнє щастя – у вільній праці за покликанням. Думка про визначальну роль спорідненої праці у забезпеченні щасливого життя вперше набула рис загального принципу вирішення соціальних проблем.

Проте, яким би вагомим не був внесок філософів стародавнього світу та доби відродження у розробку концепцій праці, історично феномен праці та її роль у розвитку суспільства та особистості стають самостійним предметом вивчення для науки в той момент, коли рівень розвитку продуктивних сил вступає в різке протиріччя зі сформованою системою організації виробництва. Найбільш явно це виявилося у формуванні класичних концепцій праці в другій половині XIX – першій половині XX століть.

Найбільш історично значущою за політичними та ідеологічними наслідками виявилась концепція праці, запропонована марксизмом.

На основі концепції присвоєння людиною своєї родової сутності через плідну працю, К. Маркс створює грандіозне за гуманістичним пафосом вчення про суспільно-історичну, предметно-практичну сутність людини. В цьому вченні він прагне визначити людську діяльність як глобальний процес трудового олюднення світу, перетворюючого природу «за мірками будь-якого виду», тобто у відповідності з законами самої природи і водночас, накладаючи на природу людські характеристики, без чого природа не змогла б стати фактором людського буття, піднестися до рівня людини.

Дещо протилежної позиції щодо ролі розподілу праці дотримується французький соціолог Е. Дюркгейм. Центральною соціологічною ідеєю, яка практично проходить через усю його творчість, є ідея суспільної солідарності. Значення та першочерговість моральних та релігійних чинників для формування ставлення до праці окремої людини та суспільства в цілому підкреслює й інший класик суспільно-трудових теорій – М. Вебер. Він висуває гіпотезу: лише розвиток «протестантської етики» створив соціальні та психологічні передумови, що виявилися особливо необхідними для виникнення західного типу капіталізму.

У підрозділі 3.2. «Доцільна і цілеспрямована діяльність людей як неодмінна умова існування і розвитку суспільства» осмислюється суть праці як такої. Показано, що праці властиві два рівні суті. Суть першого порядку полягає в тому, що праця виступає як доцільна діяльність по виготовленню матеріальних благ і наданню послуг. Суть другого порядку або глибинна її суть полягає в тому, що праця одночасно є процесом саморозвитку доцільної діяльності, розвитку самої людини. В процесі праці людина змінює, переробляє речовину природи і пристосовує її до задоволення своїх потреб. Вплив на суспільство праця здійснює завдяки сукупності соціальних характеристик: соціально-природної, суб'єктно-об'єктної двоякості; багаторівневості; структурної упорядкованості; суб'єктоцентризму; динамічності (рухливості); цілеспрямованості. Як самостійній категорії праці притаманні кількісні й якісні характеристики.

Значення праці в житті людини і суспільства виявляється у багатьох різноманітних її функціях. Одна з них – складати основу суспільства і суспільного ладу. Вона випливає з двоїстої природи праці як конкретної трудової діяльності та як концентрованого вияву суспільних зв'язків та відносин, що виникають у процесі праці, без яких не існує взаємодії людей і

природи. Праця набуває суспільної форми, стає основою суспільних відносин і, насамперед, відносин власності. Найважливіша функціональна складова праці – як сфери самовираження, самоствердження і розвитку людини.

Наряду із функціями виділяють продуктивність трудового способу життя в суспільному та особистісному плані. Основним загальним соціальним ефектом, який може бути визначений для суб'єкта праці (працівника), на наш погляд, може бути соціальне задоволення (соціальне самопочуття), що отримує працівник від безпосереднього трудового процесу та його результатів і наслідків. При цьому в ході трудового процесу працівник отримує, у першу чергу, соціально-психологічні відчуття, за результатами – матеріальний дохід та соціальні гарантії, як наслідок – екологічні характеристики впливу на організм працівника. Безумовно можуть бути використані також і інші показники, однак перелічені вбачаються нам основними. Для спроби розуміння особистісної продуктивності трудового способу життя, варто згадати ієрархічну теорію потреб А. Маслоу.

Отже продуктивна праця у сфері матеріального і нематеріального виробництва – основа економічного зростання, добробуту населення, розвитку конкретної людини та прогресу суспільства в цілому. Саме це визначає нагальну необхідність створення технічних, організаційних, соціальних, економічних умов для такої праці та забезпечення нормальних збалансованих соціально-трудових відносин між учасниками виробничого процесу (державою, роботодавцями; працівниками; їх об'єднаннями та організаціями).

У підрозділі 3.3. «Проблема відчуження праці та можливості подолання її негативних наслідків» розглядається проблема відчуження і його подолання, яка тісно переплетена із темою праці. Автор аналізує різні аспекти відчуження з точки зору класичної теорії К. Маркса, трактування відчуження праці якого й досі справляє великий вплив на пострадянському просторі. Проте, із розвитком суспільних та гуманітарних наук вчені відзначають нові виміри відчуження, які притаманні сучасному світові в цілому та ситуації, що склалася в пострадянських країнах та Україні зокрема. Це виявляється у відповідних переживаннях суб'єкта: почуттях відособленості, самотності, відторгнення, втрати Я.

Дисертант показує різні підходи до визначення сутності поняття відчуження праці у сучасному науковому дискурсі таких як: відносини власності у поєднанні з трудовими відносинами, соціальні, мотиваційні, орієнтаційні аспекти відчуження від праці тощо. Звертається увага на те, що праця лежить в основі усіх економічних явищ і тому кризові явища, які виникли в українському суспільстві були зумовлені саме кризою праці. Крім того проблеми відчуження від праці у сучасному суспільстві, породжують такі негативні явища як: соціальне виключення, нетрудовий спосіб життя тощо. Проблема безробіття – одна з найактуальніших проблем, які виникають на ринку праці. Безробіття становить загрозу стабільному національному розвиткові та національній безпеці, оскільки може виступати

головною причиною соціально-економічної дестабілізації серед працівників великих промислових та ключових у життєзабезпеченні країни підприємств.

Дискримінація цінностей праці, її мотивації, незайнятість людей, безробіття, зниження вартості праці веде до деформації моралі в суспільстві, криміналізації, хабарництва, корупції, нетрудових доходів, неправових практик. Основними ознаками сучасної кризи трудової сфери є: високий рівень безробіття, низький рівень оплати праці, обмеження основних прав працівників – права на працю, своєчасну виплату заробітної плати, на компенсацію за несприятливі умови, на гідний відпочинок тощо.

Створення умов для гідної результативної праці є провідним важелем забезпечення практичної реалізації людського потенціалу нації. Реалізація права людини на працю відіграє визначальну роль у процесі її соціалізації, створює мотивацію для самовдосконалення та розвитку творчого потенціалу нації. Оптимізація структури зайнятості, трансформація системи оплати праці та удосконалення регулювання ринку праці не лише дозволять досягти суттєвого підвищення рівня життя широких верств населення, але й сприятимуть наближенню соціальної структури до європейських зразків: подоланню масштабної бідності, створенню чисельного середнього класу, зменшенню рівня соціального розшарування.

Четвертий розділ «Ключові завдання гуманітарної стратегії інноваційного розвитку держави» пропонує до розгляду такі пріоритетні напрямки гуманітарної стратегії інноваційного розвитку держави, як інтелект, освіта, культура, мова та здоров'я людини.

У підрозділі 4.1. «Пріоритет інтелекту, освіти і культури в структурі українського державотворення» актуалізується осмислення інтелекту як головного ресурсу розвитку сучасної цивілізації. Для цього розглядається поняття інтелекту, конкретизується визначення його впливу на розвиток цивілізації за допомогою поняття «соціальний інтелект». Зазначається, що найважливішими компонентами інтелекту сучасного людства є наука, що здійснює накопичення й систематизацію знань, і технологія, що забезпечує практичне використання цих знань. У постіндустріальній цивілізації визначальної ролі набуває проблема співвідношення інформаційної революції та інтелекту, оскільки інформаційна революція зумовлює утвердження інтелекту у якості провідного ресурсу (чинника) розвитку суспільства, забезпечуючи умови для створення економіки знань.

Активне використання інтелектуального ресурсу в державотворенні зумовлює посилення уваги дослідників до інноваційного напряму розвитку української держави. Поняття інновацій у державотворчих процесах означає один із напрямів стратегічного управління, що здійснюється на вищому рівні державою, а також сукупність певних організаційно-економічних методів і форм управління всіма стадіями й видами науково-технічної та виробничої діяльності з максимальною ефективністю. Мета інноваційного управління полягає у визначенні основних напрямів розвитку науково-технічної та

виробничої функцій держави. Управління інноваційними ресурсами означає управління науковим і науково-технічним результатом інтелектуальної діяльності, тобто продуктом, який має авторські права і відповідно оформлені документи.

Водночас дослідниками все більша увага приділяється деінтелектуалізації – відстороненню інтелекту від державотворення в сучасній Україні. Чинником деінтелектуалізації є неадекватне оцінювання інтелектуальної діяльності. Основою повернення інтелекту в процеси державотворення та одним із перспективних варіантів реалізації гуманістичних ідей постає розвиток освіти. Її стратегічна мета полягає в утвердженні інтелекту як провідної характеристики людського життя, яка водночас не може бути зведена лише до величезного масиву інформації поза усвідомленням, ціннісним осмисленням її змісту і значення.

Підрозділ 4.2. «Мовні пріоритети суспільства і людини» розкриває зв'язок міцності держави, її авторитету, життєздатності та перспектив незалежного розвитку з мовою, якою користуються її громадяни у повсякденному спілкуванні та на офіційних рівнях. Мова як елемент етносу постає важливим чинником його існування. Вона проявляється у збереженні національного колориту, у піснях, літературі, фольклорі тощо. З допомогою мови відбувається передача етнічного нащадкам, обмін етнічним із іншими культурами світу. Оскільки мова – явище суспільне, у ній відображено конкретні історичні особливості розвитку народу, неповторний національний колорит, соціальні та комунікативні особливості. Національна мова належить до найважливіших чинників консолідації населення в межах своєї країни. Солідарність як етнічної, так і політичної нації формує передусім масове усвідомлення належності до однієї мовно-культурної спільноти. Мова є одним із ключових компонентів, з яких ми будуємо наші внутрішні моделі світу. Вона здатна здійснювати величезний вплив на те, як ми сприймаємо реальність і реагуємо на неї.

На сучасному етапі розвитку України точиться багато суперечок навколо мовного питання, сформувався особливий феномен двомовності. Гострота мовного питання в Україні існувала майже завжди, тому необхідно розглядати витоки, еволюцію цього питання та його сучасний стан. Нині в незалежній Україні мовна політика залишається декларованою, далекою від реальної, вона не забезпечує соціального престижу державної мови, не наповнює реальним змістом всю парадигму її суспільних функцій. Прилучення до мови як до атрибуту держави має відбуватися природним шляхом – через родинне виховання, виховання в дитсадках, у загальноосвітніх середніх та вищих навчальних закладах. Засоби масової інформації, наука, освіта повинні представляти основи духовної культури українського народу, його національний світогляд у єдності поколінь, у наступності та оновленні культурних надбань нації.

У підрозділі 4.3. «Здоров'я людини як гуманітарний ресурс державотворення» висвітлюється ще один із пріоритетів в гуманітарній

сфері – здоровий спосіб життя, що залишається сталим і всезагальним як для окремої особистості, так і для суспільства в цілому. Одним з головних гуманітарних пріоритетів цей принцип є й для сучасної України. Автор аналізує сучасний філософський дискурс навколо понять «здоров'я» та «здоровий спосіб життя». Філософсько-методологічний аналіз здорового способу життя дає підстави розглядати його як ту життєздатність індивіда, яку він не стільки суб'єктивно сприймає як наявність здоров'я, скільки як той вид соціально активної, творчої діяльності, що максимально розкриває його здібності, суттєві сили.

Підкреслюється цінність здорового способу життя для людини і суспільства. В першу чергу цінність здорового способу життя випливає з універсальної соціокультурної цінності здоров'я. Поширення здорового способу життя в суспільстві, сприяючи профілактиці захворювань, призводить і до вельми відчутного економічного ефекту. Цінність здорового способу життя усвідомлюється світовою спільнотою та закріплюється на рівні міжнародних документів.

Усвідомлення цінності здоров'я як пріоритету гуманітарної політики держави вимагає також визначення тих негативних чинників, що підривають устої здорового способу життя (соціально-економічні умови життя, техногенні та технологічні чинники, духовна сфера суспільства, поширення практик саморуйнівної поведінки).

Негативні тенденції у динаміці показників стану та якості здоров'я населення України актуалізують проблематику формування здорового способу життя в сучасному українському суспільстві та вимагають розробки та втілення системи заходів, спрямованих на досягнення відповідної мети. Звідси випливає необхідність розгляду основних напрямів формування здорового способу життя в Україні і в світі як ресурсу посилення державотворчих процесів. Узагальнюючи світовий досвід, українські фахівці пропонують розрізняти за напрямами діяльності п'ять великих груп (або комплексів) заходів щодо формування здорового способу життя. Це формування сприятливої для здоров'я політики; створення сприятливого середовища існування людей (природних і соціальних); підвищення активності громад; розвиток персональних людських навичок; переорієнтація служб охорони здоров'я в бік профілактики.

П'ятий розділ «Провідні установки суспільного розвитку для забезпечення гуманітарної стратегії інноваційного розвитку українського соціуму» у межах гуманітарної стратегії інноваційного розвитку українського соціуму містить питання, пов'язані з такими установками суспільного розвитку як екобезпека, громадянські пріоритети людини та моральне самовизначенням особистості.

У підрозділі 5.1. «Екологічна безпека як установка суспільного розвитку» досліджується проблема створення ефективної системи екобезпечного розвитку як пріоритетного завдання, на вирішенні якого мають бути зосереджені матеріальні та духовні ресурси нації, її інтелект і

творчість. Екологічна безпека визначається як один з основних пріоритетів концепції сталого людського розвитку, який в свою чергу визначається як стратегічний шлях цивілізації в третьому тисячолітті. Концептуальний статус проблеми екологічної безпеки передбачає створення якісно нових інформаційних стратегій, за своїм змістом пов'язаних із формуванням ефективних законодавчих, нормативних, інституційних механізмів екологічного регулювання, що дозволяє глибше розкрити соціальну суть феномена екологічної безпеки як чинника економічної, соціальної та політичної стабільності. У світоглядній площині такий підхід безпосередньо пов'язаний з ідеями неухильного покращення якості життя людей на основі впровадження природоохоронних ресурсозберігаючих технологій, глобального партнерства у справі охорони навколишнього природного середовища. Ці ідеї складають сутність концепції сталого розвитку та відповідають культурним і світоглядним цінностям українського народу, в історії та традиціях якого завжди було дбайливе ставлення до землі, води, рослинного й тваринного світу, природи загалом.

У підрозділі аналізуються практики вирішення екологічних проблем країнами світового співтовариства та характеризується екологічна ситуація в Україні, її динаміка за період незалежності. Підкреслюється, що у розбудові системи екобезпечного розвитку, що спирається на розуміння екологічної безпеки як невід'ємної складової національної безпеки, утверджує зміст екологічної відповідальності та заходи екологічного виховання, незаперечною є роль держави і громадянського суспільства.

У підрозділі 5.2. «Громадянські пріоритети людини», спираючись на аналіз соціально-політичної думки в тлумаченні питань громадянських пріоритетів як цілісного концепту, досліджується їх структура. Показано, що структуру громадянських пріоритетів можна представити за різними ознаками: за компонентами громадянського суспільства; за характеристиками суспільства, що стає громадянським, або за конкретним, властивим «громадянськості», типом культури; за процесами суспільної життєдіяльності.

Прикладним аспектом реалізації громадянських пріоритетів постають процеси самоорганізації громадян в Україні. Узагальнивши і критично проаналізувавши наявні напрацювання, визначаються основні протиріччя самоорганізації громадян в Україні та їх причини. У зв'язку з цим надзвичайно актуалізується проблема налагодження конструктивного діалогу влади і громадянського суспільства. А оскільки жоден діалог не може бути налагоджений без обміну інформацією, то найважливішою основою повноцінних, відкритих комунікацій між владою і громадянським суспільством, є принцип свободи слова. Зворотнім боком проблеми свободи слова в Україні є проблема свободи доступу до інформації. Ще одна складність, яка пов'язана з питаннями свободи слова, стосується її зв'язку з моральними цінностями, моральним і етичним вихованням, поліетнічністю населення України і необхідністю багатомовного спілкування.

Суттєвою перешкодою ефективного впровадження громадянських пріоритетів в Україні є недостатньо розвинена ситуація з правовим регулюванням і з практикою місцевого самоврядування, що пов'язано з низькою ефективністю державної гуманітарної політики в Україні. На підставі аналізу основних громадянських пріоритетів, можливостей і проблем їх впровадження в Україні, доводиться, що комплексно ці процеси втілюються в проблематиці становлення української політичної нації.

У підрозділі 5.3. «Моральне самовизначення особистості» розкривається тематичне коло питань, які стосуються морального і духовного самовизначення особистості як провідної гуманітарної установки суспільного розвитку. Мораль безпосередньо пов'язана з базовими цінностями культури, є основним регулятором людської поведінки та практики соціального процесу. Вона знаходиться у взаємозв'язку з усіма репрезентантами культури, що має реальні практичні наслідки, і є складною системою співобумовленостей.

Структурно мораль утворюють дві сфери – моральна свідомість і моральна практика, або моральність, кожна з яких має свою власну будову.

Мораль постійно розвивається під впливом суспільного прогресу, який сприяє розвінчуванню одних моральних норм, заміні їх іншими, встановленню нових відносин між наявними нормами або ж наданню їм нового змісту в рамках старих моральних норм. У підрозділі аналізуються суперечності моралі соціалістичного суспільства. Визначається, що трансформація суспільної системи змінила моральне підґрунтя, що призвело до втрати почуття людської цілісності, нівелювання загальнолюдського, виникнення моральних парадоксів, моральної кризи. Зі здобуттям незалежності мораль нашого суспільства увійшла в нову фазу трансформації, причому керуючими параметрами тут виступають як специфічно українські фактори, так і ті, що мають сьогодні глобальний вимір. Головними пріоритетами становлення нової моралі незалежної України виступають: національна ідея; розвиток ідеї багатокультурності нації та її толерантності; піднесення символічних атрибутів і моральних засад української етнічної культури. До її джерел віднесено: релігійні корені і сучасну релігійність нації; соціально-історичну пам'ять української етнонаціональної спільноти; формування ідеології відкритості культурам інших етнонаціональних спільнот.

ВИСНОВКИ

Головним висновком дисертаційного дослідження є той, що гуманітарна стратегія, яка визначає філософську сутність державотворчих процесів, їх спрямованість, якість людського розвитку суспільства, заснована на пріоритетах людиноцентризму, праці, миролюбства, добра і справедливості, забезпечує стабільність інноваційного розвитку українського соціуму, викликає довіру до держави власних громадян і повагу до неї інших

країн. Поняття «державотворення» в контексті інноваційного розвитку суспільства слід розглядати не як напрям державного управління, а як сучасний довготривалий процес, спрямований на утворення якісно нової держави, а також процес створення, розбудови та модернізації системи влади. Особливістю державотворення як складного соціального утворення виступає те, що воно поєднує в собі і загальні риси діяльнісного явища в цілому, і суттєві характеристики таких феноменів, як практика і творчість. Зокрема, як різновид практичної діяльності, державотвореня має соціоактивний, усвідомлений, цілепокладаючий, доцільний, почуттєво-предметний, матеріальний, перетворюючий характер. Крім того, такий процес соціально-перетворюючої діяльності є постійним і безперервним: виникнувши, держава змінюється, розвивається, що з необхідністю детермінує постійну діяльність щодо її перетворення і вдосконалення. Це зумовлює особливу важливість дослідження, розробки і втілення гуманітарної стратегії державотворення, що актуалізується і у зв'язку зі зміною типу прогресу, в який увійшло нині наше суспільство. Його природа і сутність визначається інноваційною складовою, де як ніколи раніше важливим виступає людський фактор – креативність, інтелект, творчість.

З точки зору як внутрішніх, так і зовнішніх факторів, сучасний процес державотворення в Україні розпочинався за несприятливих умов і вимагав постановки нових завдань щодо його реалізації. Серед основних напрямів державотворчих процесів – формування власної моделі системи державного управління та консолідація української нації на основі нової державної ідеології з пошуком національної ідеї.

Для України, як і для інших країн, що виникли на терені колишнього СРСР, проблема формування та реалізації гуманітарних принципів державотворення – це побудова держави саме на гуманітарній основі та розкриття колосального потенціалу української культури. Метою гуманітарного розвитку, який є стратегічним орієнтиром розбудови сучасної української держави, має стати формування людини, спроможної до інноваційного мислення, творення нової якості життя, нової якості держави і суспільства. У загальному вимірі особлива складність сучасного державотворення полягає в тому, що українське суспільство здійснює потрійну трансформацію: одночасно виконуються завдання ринкового реформування економіки, демократизації та створення національної держави.

Першим і основним пріоритетом гуманітарної стратегії інноваційного розвитку в українському державотворенні визначається пріоритет людини. Людину варто розглядати як гармонійне поєднання пориву та духу, принципово вільну істоту, реалізація якої в якості особистості передбачає не лише негативну, але і позитивну свободу. Водночас, важливою сутнісною характеристикою людини є її діалогічна природа, яка необхідним чином має бути реалізована не лише в межах приватної сфери, але і в контексті політичного (в тому сенсі як цей термін розуміє Г. Арендт).

Проблема людиноцентризму розглядається як фундаментальна умова суспільної самоорганізації та стабільного розвитку і пов'язана із реалізацією в суспільстві принципу суттєвої справедливості, примату комунікативної дії як основоположного принципу функціонування громадянського суспільства, та концепцію наближеної легітимності як чинника, який здатний забезпечити безперервну взаємодію людини та влади. Модель людиноцентризму як гуманітарна складова означеного кола питань дозволяє реалізувати весь комплекс необхідних реформ, спрямованих як на становлення громадянського суспільства, так і на здійснення докорінних економічних трансформацій, що є передумовою конкурентоспроможності країни у XXI столітті.

У становленні та розвитку людини і суспільства, особливу роль відіграє праця. Тому до основ гуманітарної стратегії розбудови української держави відносимо працю, яка є тим унікальним і єдиним способом, яким Людина, перетворюючи Природу, утверджує Культуру, а слідом за нею і на її основі формує себе як Особистість. Продуктивна праця у сфері матеріального і нематеріального виробництва – основа економічного зростання, добробуту населення, розвитку конкретної людини та прогресу суспільства в цілому. Саме це визначає нагальну необхідність створення технічних, організаційних, соціальних, економічних умов для такої праці та забезпечення нормальних збалансованих соціально-трудових відносини між учасниками виробничого процесу (державою, роботодавцями, працівниками, їх об'єднаннями та організаціями). Основними ознаками сучасної кризи трудової сфери є: високий рівень безробіття, низький рівень оплати праці, обмеження основних прав працівників – права на працю, своєчасну виплату заробітної плати, на компенсацію за несприятливі умови, на гідний відпочинок.

Історично людина праці не завжди мала можливість користуватись результатами своєї праці. Здебільшого їх привласнювали інші. Звідси – глибоке відчуження людини від праці, її результатів, людини від суспільства і від самої себе. Звідси ж бере витоки процес «втечі людини від праці», намагання самоствердитись поза межами праці, не трудовим способом. Подолання відчуження й повернення людини до трудового способу життя є одним з головних завдань повернення людини і суспільства до загальноцивілізаційних засад суспільного розвитку. Актуальним це завдання є й для України, тому утвердження трудового способу життя ми розглядаємо як один з головних пріоритетів українського державотворення.

Серед ключових завдань гуманітарної стратегії інноваційного розвитку держави визначальне місце належить розвитку інтелекту, мовної політики та здоров'я людини.

Процеси розвитку інформаційної цивілізації актуалізують осмислення проблеми інтелекту, поглиблюючи й урізноманітнюючи її зміст. Інтелект постає інтегральною характеристикою сучасного суспільства, що може одночасно бути визначено і як мета, і як засіб цивілізаційного розвитку

людства. Його зміст як основного чинника розвитку постіндустріальної цивілізації визначається наданням людині умов для творчості, вдосконаленням навколишнього середовища, постійним освоєнням нової інформації, що в умовах інформаційної революції постає невичерпним джерелом нових знань. Інтелект перетворюється на провідний ресурс державотворення.

У сучасних умовах розвитку українського суспільства помітною стає деінтелектуалізація суспільства на різних рівнях, що створює серйозну загрозу для цивілізаційного поступу нашої держави. Усвідомлення цієї небезпеки має сприяти реформуванню вітчизняної освіти на засадах поєднання набутків інформаційної цивілізації із загальнолюдськими та національними цінностями. Фундаментом такого поєднання є духовна культура, у сучасному розвитку якої традиції та новації постають компонентами, що мають не протистояти один одному, а гармонійно взаємодіяти між собою, забезпечуючи перспективи розвитку України в XXI столітті.

Мовна ситуація в Україні, яка формувалася протягом декількох століть під впливом різноманітних факторів дуже складна та суперечлива. В державі фактично сформувався феномен двомовності, а мовна політика залишається декларованою, не забезпечує соціального престижу державної мови, не наповнює реальним змістом всю парадигму її суспільних функцій. З огляду на це, цілком зрозумілим є сучасний стан речей з розвитком і функціонуванням української мови як державної. Така ситуація вимагає вжиття відповідних заходів, зокрема, щодо прилучення до мови як до атрибуту держави, популяризації української мови в певних регіонах, розробкою і реалізацією яких повинні займатися органи державної влади.

Утвердження здоров'я людини як гуманітарного пріоритету державотворення, в першу чергу, вимагає активізації зусиль різних суб'єктів державотворчого процесу у справі формування здорового способу життя. Здоров'я при цьому розуміється як відсутність психічних, фізичних дефектів, а також повне фізичне, душевне і соціальне благополуччя, розглядається у широкому сенсі, що включає фізіологічний, анатомічний, психічний, психологічний, соціальний та інші аспекти, і виступає однією з найбільш значущих цінностей, що визначає якість життя окремого індивіда та суспільства в цілому. Відповідно, поняття «здоровий спосіб життя» включає всі дії людини, спрямовані на збереження, зміцнення, відновлення здоров'я. Негативні тенденції у динаміці показників стану та якості здоров'я населення України, вплив негативних чинників, що підривають основи здорового способу життя, поширення практик, що руйнують здоров'я, актуалізують проблематику формування здорового способу життя в сучасному українському суспільстві та вимагають розробки та втілення системи заходів, спрямованих на досягнення відповідної мети. Для її досягнення вкрай важливими є: формування сприятливої для здоров'я політики, створення сприятливого середовища існування людей (природних і соціальних),

підвищення активності громад, розвиток персональних людських навичок, переорієнтація служб охорони здоров'я в бік профілактики; створення нормативно-правової, організаційної та матеріально-технічної бази відповідної політики у галузях охорони здоров'я, фізичної культури та спорту, освіти тощо; організація моніторингу з вивчення проблем здоров'я та здорового способу життя; комплексний вплив на індивідуальну, групову, суспільну свідомість з метою поширення цінностей, знань, навичок щодо здорового способу життя, в першу чергу, через інститути сім'ї, освіти, ЗМІ, фізичної культури та спорту.

До провідних установок суспільного прогресу, що сприяють забезпеченню гуманітарної стратегії інноваційного розвитку українського соціуму відносяться: екологічна безпека, розвиток громадянських пріоритетів людини та моральне самовизначення особистості.

Значення екологічної безпеки як складової і завдання українського державотворення на сучасному етапі є незаперечним. Вона постає умовою переходу до сталого розвитку, що визначається як стратегічний шлях цивілізації в третьому тисячолітті. Враховуючи негативний характер динаміки екологічної ситуації в Україні за період незалежного розвитку, варто визнати наявність серйозної екологічної кризи, спричиненої низкою чинників природно-техногенного характеру.

Необхідність подолання наявних екологічних загроз потребує розвитку людської свідомості, складовими якої мають стати екологічна культура й екологічна відповідальність. Потреба в адекватних відповідях на глобальні екологічні виклики зумовлює провідне місце екологічної безпеки у структурі національної безпеки української держави. Можна стверджувати, що успішність функціонування та вдосконалення системи екологічної безпеки залежить від послідовних заходів, здійснюваних як державними органами, так і інститутами громадянського суспільства у нерозривній взаємодії. Історія та сьогодення екологічного руху в Україні свідчить про те, що вітчизняне суспільство усвідомлює нагальну потребу в об'єднанні зусиль заради подолання екологічних загроз, оздоровлення природи, підвищення якості життя людей. Гарантування екологічної безпеки сприятиме як послідовній реалізації системи основних заходів екологічної політики, так і ефективному вирішенню інших пріоритетних проблем українського державотворення.

Різні по своїй суті аспекти розвитку громадянських пріоритетів в конструктивному плані «сходяться» комплексно в питанні становлення української політичної нації. Якщо система громадянських пріоритетів реалізується в соціумі, його «громадянськість» посилюється. На рівні державних ініціатив розвиток громадянських пріоритетів може знайти втілення в: фінансуванні відповідних фундаментальних і прикладних тематик наукових розробок; проведенні тематичних семінарів, конференцій, виставок; державній підтримці громадських консультаційних структур, які надають громаді безкоштовні консультаційні послуги з приводу захисту

своїх прав, як-то – з правових питань, з питань створення органів самоорганізації населення та з інших актуальних проблем громадян; фінансова підтримка вчителів, викладачів, які демонструють результати виховання громадянськості у своїх учнів та студентів; підтримці ЗМІ, які неупереджено відображують громадську думку (йдеться про підтримку PR-івську, тобто збільшення доступу до інформації, сприяння зростанню їхнього іміджу або полегшення доступу до ефірного часу тощо); впровадженні в державні стандарти підготовки фахівців відповідних громадянським пріоритетам компетенцій – а згідно них і навчальних дисциплін.

Гуманістична мораль суспільства базується на вірі в людину, визнанні її автономності, незалежності, свободи волевиявлення й розуму. Отже, зрозумілим стає те, що неможливо подолати соціально-економічну кризу в Україні доти, доки не буде знайдено спасіння від морального спустошення кожної людини. В цьому аспекті економіка і політика виявляються похідними від культури, духовності й моралі. Тому для стабілізації та покращення політико-економічної ситуації в країні необхідним є відродження національної культури України, її давніх моральних традицій, «духу народу». Історично в нашій країні здавна сформувалися дуже високі вимоги до морального ставлення людини до себе – порядність, чесність, справедливість, працелюбність, совісність, відвертість, щирість, гідність, честь, дотримання даного слова, вірність (громадянська, товариська і подружня); до інших людей – повага до старших, свого роду, своєї Батьківщини, своєї історії, тактовність, толерантність, гостинність, щедрість; щодо праці – повага, любов до вільної праці, чесна праця, поціновування праці, побожне ставлення до землі, природи, хліба. Ці ідеї, ідеали, погляди, норми поведінки, збагачені тисячолітнім досвідом мудрості нашого народу, мають величезний моральний потенціал, який є фундаментом успішного засвоєння українцем загальнолюдських цінностей. Сучасне утвердження моралі повинно супроводжуватися поглибленням гуманізації та толерантності суспільства, що передбачає переорієнтацію на формування духовного світу особистості на засадах утвердження гуманістичної моралі. Не заперечуючи ні натуралістичної природи моралі, ні її соціальних складових, демократія передбачає входження моралі в історичний процес і розглядає її як культурний феномен. Сутність моралі полягає в тому, щоб забезпечити баланс особистого і громадського блага, гармонізувати процес людського спілкування.

У зв’язку з вищесказаним можна констатувати, що проблема гуманітарної стратегії інноваційного розвитку держави і суспільства надзвичайно перспективна як наукова тема не лише для світової гуманітарної науки, але, насамперед, вітчизняної. У зв’язку з цим методологічні, соціально-філософські дослідження вказаної проблематики набувають особливої як теоретичної, так і практичної ваги.

СПИСОК ПРАЦЬ, ОПУБЛІКОВАНИХ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Монографія

1. Отрешко В. С. Гуманітарна стратегія інноваційного розвитку українського суспільства. Політологічний концепт / Володимир Отрешко ; Нац. пед. ун-т імені М. П. Драгоманова. – К. : Генеза, 2014. – 432 с.

Статті у фахових наукових виданнях України:

2. Отрешко В. Криза праці та її подолання в умовах українського державотворення / В. Отрешко // Вісник Інституту розвитку дитини. Філософія. Педагогіка. Психологія : збірник наукових праць. – К., 2012. – Вип. 25. – С. 63–68.
3. Отрешко В. Подолання безробіття як проблема подолання відчуження праці / В. Отрешко // Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова. Серія 7. Релігієзнавство. Культурологія. Філософія. – 2013. – Вип. 29 (42). – С. 218–226.
4. Отрешко В. Регіональна політика України: постановка завдань / В. С. Отрешко // Нова парадигма. – 2012. – Вип. 107. – С. 149–164.
5. Отрешко В. Цінність праці: матеріальна, соціальна, духовна / В. Отрешко // Гілея: науковий вісник. Збірник наукових праць. / Гол. ред. В. М. Вашкевич. – К.: «Видавництво «Гілея», 2013. – Вип. 69 (№ 2). – С. 387–390.
6. Отрешко В. Феномен праці в державотворчому процесі (українські реалії) / В. Отрешко // Мультиверсум: філософський альманах. – К., 2013. – Вип. 2 (120). – С. 62–69.
7. Отрешко В. Поняття «державотворення» в сучасному політологічному дискурсі / В. Отрешко // Гілея: науковий вісник. Збірник наукових праць. / Гол. ред. В. М. Вашкевич. – К.: «Видавництво «Гілея», 2013. – Вип. 78 (№11). – С. 376–379.
8. Отрешко В. Ідея праці (від Платона до Дюркгейма) та її роль у контексті українського державотворення / В. С. Отрешко // Нова парадигма .- 2013. – Вип. 114. – С. 117–126.
9. Отрешко В. Політичний суверенітет у контексті сучасного державотворення / В. С. Отрешко // Політологічний вісник: збірник наукових праць. – К., 2013. – № 69. – С. 305–320.
10. Отрешко В. Духовна свобода особистості / В. Отрешко // Гуманітарний вісник Державного навчального закладу «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди». – Збірник наукових праць. – Педагогіка. Психологія. Філософія. – Вип. 32. – 2014. – С. 272–285.

11. Отрешко В. Суперечності людиноцентричного державотворення в Україні та шляхи їх подолання / В. Отрешко // Політологічний вісник: збірник наукових праць. – К., 2014. – Вип. № 73. – С. 197–206.

12. Отрешко В. Формування моралі українського суспільства в умовах сучасної глобалізації / В. Отрешко // Вісник Інституту розвитку дитини. Філософія. Педагогіка. Психологія: збірник наукових праць. – К., 2014. – Вип. 31. – С. 14–21.

13. Отрешко В. Зростання ролі інтелекту в процесах сучасного українського державотворення / В. Отрешко // Нова парадигма. – К., 2014. – Вип. 119. – С. 169–181.

14. Отрешко В. Мовна політика в Україні: витоки, еволюція, сучасний стан / В. Отрешко // Вісник Інституту розвитку дитини. Філософія. Педагогіка. Психологія: збірник наукових праць. – К., 2014. – Вип. 32. – С. 22–30.

15. Отрешко В. Мова як елемент культури і чинник державотворення / В. Отрешко // Гілея: науковий вісник. Збірник наукових праць. / Гол. ред. В. М. Вашкевич. – К.: «Видавництво «Гілея», 2014. – Вип. 83 (№ 4). – С. 325–328.

16. Отрешко В. Пріоритет інтелекту, освіти і культури у структурі українського державотворення / В. Отрешко // Політологічний вісник: збірник наукових праць. – К., 2014. – Вип. 75. – С. 175–186.

17. Отрешко В. Духовна свобода особистості у глобалізованому світі: становлення та реалізація / В. Отрешко // Мультиверсум: Філософський альманах. – Вип. 75.– К., 2014. – С. 91–102.

18. Отрешко В. Інформаційна безпека в контексті мовних пріоритетів українського державотворення / В. Отрешко // Гілея: науковий вісник. Збірник наукових праць. / Гол. ред. В.М.Вашкевич. – К.: «Видавництво «Гілея», 2014. – Вип. 89 (№ 10). – С. 319–323.

Статті у закордонних наукових виданнях:

19. Отрешко В. Необходимость конструктивного диалога государства и гражданського общества / В. Отрешко // Proceedings of young scientists : Труды молодых ученых. – Baki. – 2014. – № 11. – С. 97–102.

20. Отрешко В. Гражданские приоритеты: понятие, структура и противоречия развития / В. Отрешко // Proceedings of young scientists : Труды молодых ученых. – Baki – 2014. – № 9. – С. 188–196.

21. Отрешко В. Человек как предмет философско-антропологических поисков / В. Отрешко // Scientificworks. The International Scientific. – Baki – 2014. – № 2 (23). – С. 96–106.

22. Отрешко В. Совершенствование нормативно-правовой базы формирования гражданского общества в Украине / В. Отрешко // Proceedings of young scientists : Труды молодых ученых. Baki. – 2014. – № 10. – С. 67–72.

Стаття у науковому виданні України, включеному до міжнародних наукометричних баз

23. Отрешко В. С. Моральное самоопределение личности / В. С. Отрешко // Гілея: науковий вісник. Збірник наукових праць / Гол. ред. В. М. Вашкевич. – К.: «Видавництво «Гілея», 2014. – Вип. 91. – С. 263–269.

Інші наукові видання

24. Отрешко В. Стратегічні орієнтири розбудови сучасної української держави / В. Отрешко // Держава і право. Юридичні і політичні науки : збірник наукових праць. – К., 2014. – Вип. 63. – С. 300–305.

25. Отрешко В. Ідеологія як складова державотворення / В. С. Отрешко // Освіта регіону. Політологія. Психологія. Комунікації. – К., 2013. – № 1. – С. 99–105.

26. Отрешко В. Пріоритети українського державотворення / В. С. Отрешко // Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова. Серія 22. Політичні науки та методика викладання соціально-політичних дисциплін / [відп. ред. О. В. Бабкіна]. – К. : В-во НПУ ім. М. П. Драгоманова, 2013. – № 10. – С. 48–55.

27. Отрешко В. С. Історичне підґрунтя українського державотворення / В. С. Отрешко // Освіта регіону. Політологія. Психологія. Комунікації. – К., 2013. – № 3. – С. 416–425.

28. Отрешко В. Розвідувальна діяльність у контексті забезпечення національної безпеки України / В. С. Отрешко // Збірник наукових праць Інституту Служби зовнішньої розвідки України. – 2012. – № 4. – С. 5–16 (інв. № 755).

29. Організація контррозвідувальних заходів протидії фінансуванню тероризму каналами позабанківського фінансового обігу / Інститут Служби зовнішньої розвідки України. – К. : В-во СЗРУ, 2013. – 564 с. (інв. № 770).

30. Отрешко В. Розвідувальна складова в забезпеченні інтеграції України в Європейський простір / В. С. Отрешко // Збірник наукових праць Інституту Служби зовнішньої розвідки України. – 2013. – № 5. – С. 5–17 (інв. № 762).

31. Отрешко В. Радикальні та екстремістські ісламські організації: ризики для національної безпеки України / В. С. Отрешко // Збірник наукових праць Інституту Служби зовнішньої розвідки України. – 2013. – № 6. – С. 5–16 (інв. № 782).

32. Отрешко В. Моделі модерної держави й асиметричні інформаційні дії: використання регіонального потенціалу / В. С. Отрешко // Вісник Служби зовнішньої розвідки України – 2010. – № 29. – С. 5–34 (інв. № 705).

33. Отрешко В. Проблеми теорії і практики розвідувальної діяльності / В. С. Отрешко // Матеріали науково-практичної конференції Служби зовнішньої розвідки України 16–18 травня 2012. – К. : В-во СЗРУ, 2012. – С. 3–5 (інв. № 733).

34. Отрешко В. Пріоритетні напрями розвідувальної діяльності / В. С. Отрешко // Матеріали науково-практичної конференції Служби зовнішньої розвідки України 24–26 квітня 2013. – К. : В-во СЗРУ, 2013. – С. 5–15 (інв. № 728).

АНОТАЦІЇ

Отрешко В. С. Гуманітарна стратегія інноваційного розвитку українського соціуму. – Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора філософських наук за спеціальністю 09.00.03 – соціальна філософія та філософія історії. Національний педагогічний університет імені М. П. Драгоманова. – Київ, 2015.

Дисертація присвячена розкриттю та аналізу основних принципів та напрямів гуманітарної стратегії інноваційного розвитку українського суспільства. Уточнено оновлене бачення теоретико-методологічних проблем дослідження гуманітарної стратегії інноваційного розвитку суспільства. Визначено сутність та пріоритети гуманітарної стратегії інноваційного розвитку в період українського державотворення. Зокрема визначено природу та сенс першого і основного пріоритету гуманітарного інноваційного розвитку – пріоритету людини як особистості. Досліджено основні протиріччя його утвердження та їх вирішення. Вивчено ресурси та можливості людиноцентристського розвитку України в контексті реалізації моделі сталого людського розвитку. Проаналізовано обставини та особливості утвердження пріоритету праці як основи суспільного розвитку та становлення особистості. Визначено місце та роль пріоритетів розвитку інтелекту, освіти і культури, мовних пріоритетів та забезпечення здоров'я людини і суспільства, впровадження здорового способу життя. Досліджено реалізацію провідних установок суспільного розвитку для забезпечення гуманітарної стратегії інноваційного розвитку українського соціуму (екобезпеку, громадянський пріоритет людини та моральне самовизначення особистості). На основі проведеного аналізу сформульовані основні напрями реалізації гуманітарної стратегії держави на найближче десятиріччя.

Ключові слова: гуманітарна стратегія, інноваційний розвиток, державотворення, людиноцентризм, сталий розвиток, суспільний розвиток.

Отрешко В. С. Гуманитарная стратегия инновационного развития украинского социума. – Рукопись.

Диссертация на соискание ученой степени доктора философских наук по специальности 09.00.03 – социальная философия и философия истории. Национальный педагогический университет имени М. П. Драгоманова. – Киев, 2015.

Диссертация посвящена системному анализу главных приоритетов и направлений гуманитарной стратегии украинского государства (от провозглашения независимости до наших дней). В диссертации определены и проанализированы теоретико-методологические основы исследования гуманитарной стратегии инновационного развития украинского общества и на этой основе – обоснованы её основные направления на ближайшее десятилетие.

Определена природа и смысл первого и основного приоритета гуманитарного инновационного развития – приоритета человека как личности. Исследованы основные противоречия утверждения приоритета человека и возможности решения этих противоречий. Изучены ресурсы и возможности человекоцентристского развития Украины в контексте реализации модели устойчивого человеческого развития. Обоснованы возможности и задачи утверждения трудовых приоритетов как основы общественного развития, богатства, прогресса и вместе с тем – духовно-нравственного развития человека как личности.

Доказывается необходимость реализации приоритетов развития интеллекта, образования, науки и культуры как стратегических ресурсов общественного развития, гуманизации общественных отношений и процессов. Вовлечение интеллекта в процессы становления государственности средствами развития образования, привлечения молодежи и студентов к научному поиску и культуре рассматривается автором как ключевая задача гуманитарной стратегии инновационного развития государства.

Обосновывается органическая связь языковой политики государства и его гуманитарного развития. Утверждается, что каждое из государств, которые стали на путь демократического цивилизационного развития, заботится о защите национального языка, мобилизует для его укрепления и развития все возможные ресурсы. В Украине этот процесс находится в зачаточном состоянии. Общество пронизывают острые споры по поводу языковой ситуации. Целостная государственная языковая политика еще не сформирована, поэтому задача совершенствования языковой политики в Украине является первоочередной и неотложной.

Определены место, роль и значение реализации приоритетов здорового образа жизни (здоровья человека) и экологической безопасности. Рассмотрены основные направления формирования здорового образа жизни в Украине в контексте мирового опыта как ресурса ускорения процессов становления государственности. Показаны негативные тенденции в динамике состояния и качества здоровья населения страны, влияние негативных факторов, подрывающих основы здорового образа жизни, распространение практик, разрушающих здоровье, что актуализирует проблематику формирования здорового образа жизни в современном украинском обществе. Приоритет человека, как стержневая основа становления украинской государственности, охватывает комплекс приоритетов, среди которых

ведущая роль принадлежит экологической безопасности общества и личности. Повышение уровня экозащиты населения, создание эффективной системы экологически безопасного развития украинского социума выступает в качестве задачи, на решении которой должны быть сосредоточены материальные и духовные ресурсы нации, её интеллект и творчество.

Обосновывается тезис о взаимозависимости гуманитарного развития общества и становления (формирования) гражданского общества. Последнее анализируется в диссертации как основное поле реализации гуманитарных ценностей в контексте устранения противоречий, которые размывают фундаментальные устои гражданского общества, снижают возможности его развития, самореализации личности. Разные по своей сути аспекты развития гражданских приоритетов в конструктивном плане комплексно «сходятся» в вопросе становления украинской политической нации.

Показана необходимость обеспечения условий для нравственного и духовного самоопределения личности как ведущей гуманитарной установки общественного развития. Провозглашением независимости Украина заявила о возвращении к цивилизационным основам общественного развития. Одними из основ такого развития являются гражданские приоритеты и моральное самоопределение личности. И хотя в этом направлении существует ряд противоречий и неувязок, сегодня можно утверждать, что уровень духовной свободы в современной Украине не идет ни в какое сравнение с ее прошлым состоянием. Украина создала возможности реализации духовной свободы, хотя, конечно, их мера и уровень все еще не соответствуют нашим пожеланиям и устремлениям.

Ключевые слова: гуманитарная стратегия, инновационное развитие, становление государственности, человекоцентризм, устойчивое развитие, общественное развитие.

Otreshko V. S. Humanitarian strategy of innovative development of Ukrainian society. – Manuscript.

Thesis for scientific degree of doctor of philosophic sciences, specialty 09.00.03 – social philosophy and philosophy of history. National Pedagogical Dragomanov University. – Kyiv, 2015.

The thesis is devoted to exposure and analysis of the basic principles and directions of humanitarian strategy of innovative development of Ukrainian society. Renewed vision of theoretical and methodological problems of studying humanitarian strategy of innovative development of society was specified. The essence and priorities of humanitarian strategy of innovative development in the period of Ukrainian state formation were defined. Particularly, the nature and meaning of the first and main priority of humanitarian innovative development – a priority of human being as a personality were defined. Basic contradictions of its establishment and its solutions were studied. Resources and opportunities of anthropocentric development of Ukraine in the context of implementation of the

model of sustainable human development were studied. Circumstances and characteristics of establishing of priority of labour as the basis of social development and personality formation were analyzed. Place and role of development of priorities of intelligence, education and culture, language priorities and ensuring human society's health, implementation of healthy way of life were defined. Realization of leading policies of social development for ensuring humanitarian strategy of innovative development of Ukrainian society (environmental safety, civil rights priority and moral self-determination of personality) were studied. Based of conducted analysis main directions of implementation of humanitarian strategy of the state for the nearest future were laid down.

Keywords: humanitarian strategy, innovative development, state formation, anthropocentrism, sustainable development, social development.